

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Eesti keele osakond

Ei ole – pole varieerumine tänapäeva kirjalikus eesti keeles

Bakalaureusetöö

Margit Kerov

Juhendajad Liina Lindström ja Helen Plado

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline taust.....	6
1.1. Tüpoloogiline taust.....	6
1.2. Eitus läänemeresoome keeltes	9
1.3. Eitus tänapäeva eesti keeles	12
2. Materjal ja meetod.....	16
3. Analüüs	17
3.1. <i>Ei ole</i> ja <i>pole</i> esinemine korpuses	17
3.2. <i>Ei ole</i> ja <i>pole</i> valik pea- ja kõrvallauses	18
3.3. <i>Ei ole</i> ja <i>pole</i> valik liht- ja liitajaga lausetes.....	19
3.4. <i>Ei ole</i> ja <i>pole</i> valik eri lausetüüpides ja konstruktsioonides.....	21
Kokkuvõte	31
Kirjandus	32
Variation in negative forms <i>ei ole</i> and <i>pole</i> in modern written Estonian. Summary	34

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Sissejuhatus

Eitus ja jaatus kuuluvad kõneliigi ehk polaarsuse kategooriasse (Erelt 2017a: 181). Jaatus on selle kategooria markeerimata ja eitus markeeritud liige.

Eesti keeles on *olema*-verbist võimalik eitust moodustada kahel viisil: *ei ole* ja *pole*. Neist esimene on regulaarne eitusvorm, mida moodustatakse samal viisil kui teiste verbide eitusvorme, teine aga erandlik eitusvorm. (Erelt 2017a: 182)

Bakalaureusetöös uurin *ei ole* ja *pole* varieerumist tänapäeva kirjalikus eesti keeles. Seda teemat *ei ole* lähemalt uuritud, mistõttu *pole* teada, kumba rohkem esineb ja millest valik sõltub. Tiit Hennoste on uurinud *ei ole* ja *pole* kasutust suulises spontaanses eesti keeles. Analüüsi järgi on suulises dialoogis ülekaalus *ei ole*. Sõna *pole* kasutatakse vähem ja see on markeeritud. (Hennoste 2009: 89)

Ei ole ja *pole* valiku kohta on aegade jooksul olnud erinevaid väiteid. Johannes Aaviku meelest on *ei ole* ja *pole* valik stiili ja lauserütmi küsimus (Aavik 1936: 78), aga Kaarel Leetbergi sõnul sõltub nende kasutus sellest, kas sõna ja selle ümbrus on rõhulised või rõhutud. *Pole* on rõhuta sõna, *ei ole* saab olla nii rõhuline kui ka rõhuta. (Leetberg 1941: 113–122) Aarand Roosi arvates on *pole* puhul tegemist peamiselt kõnekeelse sõnaga (Roos 1993: 28).

Analüüsitavad laused kogusin korpusest Estonian National Corpus 2019. Töö eesmärk on korpuse põhjal välja selgitada, milline on *ei ole* ja *pole* varieeruvus kirjalikus eesti keeles. Eesmärgist lähtuvalt püstitasin uurimisküsimused.

1. Missugused erandlikud eitusvormid *olema*-verbist kasutusel on?
2. Missugune on *ei ole* ja *pole* kasutussageduse vahekord?
3. Millest sõltub, kas valitakse *ei ole* või *pole*?

Töö koosneb kolmest peatükist ja alapeatükkidest. Esimeses peatükis on ülevaade laiemast tüpoloogilisest taustast, eitusest läänemeresoome keeltes ja tänapäeva eesti

keeles. Teises peatükis kirjeldan uurimismaterjali ja -meetodit ning kolmandas peatükis analüüsin materjali ja teen järeldusi.

1. Teoreetiline taust

1.1. Tüpoloogiline taust

Keeletüpoloogilistes uurimustes on leitud, et eitus on kas sümmeetriline või asümmeetriline. Sümmeetrilise eitusega keeltes lisatakse eituse moodustamiseks jaatavale lausele eitusmarker, kõige muu poolest on jaatav ja eitav lause samasugused. Asümmeetrilise eituse puhul on eitava ja jaatava lause vahel peale eitavate tunnuste veel erinevusi. (Miestamo jt 2015: 26) Sümmeetriline eitus on näiteks slovaki keeles (näited 1 ja 2), kus eitavat lauset eristab jaatavast ainult sõna *nie*, mis asub tegusõna ees. Asümmeetriline eitus on muu hulgas eesti keeles (näited 3 ja 4). Eitavas lauses on partikkel *ei* ja tegusõnal pöördelõpp puudub (teigusõna on konnegatiivses vormis, milleks on verbitüvi), jaatavas lauses partiklit ei ole ja tegusõnal on pöördelõpp.

(1) ja som tu

1SG olema siin

‘Ma olen siin.’

(2) ja nie som tu

1SG NEG olema siin

‘Ma ei ole siin.’

(3) Ma teen süüa.

(4) Ma ei tee süüa.

Maailma keeltes on erinevaid viise eituse väljendamiseks. Andmebaasis The World Atlas of Language Structures Online (WALS Online¹) on eituse moodustamise info 1157 keele kohta. Nende keelte hulgas on kuus peamist viisi, kuidas eitust moodustatakse:

¹ <https://wals.info/>

- 1) eitava partikliga,
- 2) eitava afiksiga,
- 3) topelteitusega,
- 4) eitussõnaga, mille puhul pole selge, kas tegu on verbi või partikliga,
- 5) eitava abiverbiga,
- 6) eitussõna või eitava afiksi abil.

Järgnevalt kirjeldan neid eituse moodustamise viise lähemalt.

1. Eitav partikkel. WALSi järgi on see tüüp kõige sagedasem. Eitava partikli abil moodustatakse eitust vaatluse all olevast 1157 keelest 502 keeles. Nende keelte hulka kuuluvad eesti keel ja suurem osa Euroopas kõneldavatest keeltest. Selliseid keeli on palju ka Aafrikas, Aasias, Okeaanias ning Põhja- ja Lõuna-Ameerikas. (Dryer 2013a) Näide 5 on musgu keeles, mida kõneldakse Tšaadis ja Kamerunis. *Pà̀y* on eitav partikkel ja asub nimisõna järel lause lõpus. (Dryer 2013b)

(5) à sàdā cécébè pà̀y

3SG.M nägema šaakal NEG

‘Ta ei näinud šaakalit.’

2. Eitava afiksiga eituse moodustamine on sageduselt teisel kohal. Seda kasutatakse 395 vaadeldud keeles ning enim on selliseid keeli Aafrikas ja Lõuna-Ameerikas kõneldavates keeltes, aga ka Põhja-Ameerikas, Aasias ja Okeaanias. Üksikuid näiteid on Euroopast: eitava liite abil moodustatakse eitust läti, leedu, tšehhi ja sorbi keeltes. (Dryer 2013a) Näide 6 on kolõmajukagiiri keeles, mida kõneldakse Venemaa idaosas. *El* on eitav afiks, mis liitub verbitüve külge ja selle ette. (Dryer 2013b)

(6) met numō-ge el-jaqa-te-je

1SG maja-LOC NEG-jõudma-FUT-INTR.1SG

‘Ma ei jõua majani.’

3. Topelteitus on analüüsitud keelte hulgas 119 keeles, millest suuremat osa kõneldakse Aafrikas, Okeaanias ning Põhja- ja Lõuna-Ameerikas, kuid üksikuid näiteid on ka

Aasias ja Euroopas kõneldavate keelte hulgas. (Dryer 2013a) Mõnes sellises keeles liidetakse eituse moodustamiseks verbile prefiks ja sufiks. Nii on näiteks izi keeles (näide 7), mida räägitakse Nigeerias. *Tó* on prefiks, *dú* sufiks. (Dryer 2013b)

(7) ó tó-òmé-dú ré
3SG NEG-tegema-NEG hästi
‘Tal ei lähe hästi.’

Teine topelteituse viis on kasutada afiksit ja eraldi sõna. Niimoodi moodustatakse eitust näiteks ma keeles, mida kõneldakse Kongo Demokraatlikus Vabariigis (näide 8). *Tá* on afiks, *nyò* lause lõpus asuv eitussõna. (Dryer 2013b)

(8) tá-mù-sùbù-li nóṅgbó nyò
NEG-1SG-sööma-PST liha NEG.1SG
‘Ma ei söönud liha.’

4. Eitussõnaga, mille puhul pole selge, kas tegu on verbi või partikliga, moodustatakse eitust 73 Aasias, Aafrikas ja Okeaanias kõneldavas keeles (Dryer 2013a). Sellise sõna abil moodustatakse eitust näiteks Uus-Meremaal kõneldavas maori keeles (näide 9), kus nii eitus kui ka verb on muutumatud. *Kaahore* märgib eitust ja asub lause alguses. (Dryer 2013b)

(9) kaahore taatou e haere ana aapoopoo
NEG 1PL.INCL T/A liikuma T/A homme
‘Me ei lähe homme.’

5. Eitava abiverbiga moodustatakse eitust valdavalt teistel mandritel peale Euroopa, aga siiski ka soome ja saami keeles. Selliseid keeli on vaadeldud keelte hulgas 47. (Dryer 2013a) Näide sellisest moodustusviisist on soome keelest (näide 10). (Dryer 2013b) *En* on eitiv abiverb ainsuse 1. pöördes, teistes pööretes on see *et*, *ei*, *emme*, *ette*, *eivät*.

(10) e-n syö-nyt omena-a

NEG-1SG sööma-PTCP õun-PART

‘Ma ei söönud õuna.’

6. Keeli, milles moodustatakse eitust eitussõna või eitava afiksi abil, on kõige vähem. Sellist moodustamisviisi leidub 21 vaadeldud keeles, millest suuremat osa kõneldakse Aasias ja Okeaanias, aga ka Aafrikas ning Põhja- ja Lõuna-Ameerikas. (Dryer 2013a) Näited on rama keelest, mida räägitakse Nicaraguas. Näites 11 on *aa* eitussõna, näites 12 *taama* eitav afiks. (Dryer 2013b)

(11) nkiikna-lut uut aa kain-i

mees-PL julla NEG tegema-TNS

‘Mehed ei tee jullat.’

(12) i-sik-taama

3-saabuma-NEG

‘Ta ei saabunud.’

1.2. Eitus läänemeresoome keeltes

Läänemeresoome keelte eituse markerid on sama päritoluga, kuid eituse vormistuses on neis keeltes siiski märkimisväärseid erinevusi. Läänemeresoome keelte eitus on asümmeetriline (Künnap 2007: 968). Alguurali keelde rekonstrueeritud eitusverbile on omane aja-, kõneviisi- ja isikutunnuste lisamine (Janhunen 1982) ning paljudes Uurali keelkonna keeltes on eitusverb säilinud (Pilvik jt 2021: 776).

Ka läänemeresoome keeltes kasutatakse eituse väljendamiseks üldiselt eri muutevormidega eitusverbi, selle tüvele lisanduvad samasugused isikulõpud, mida kasutatakse teiste verbide puhul. Põhiverbil eituse puhul muutelõppu pole. (Laanest 1975: 158) Lisaks eitusverbile kasutatakse läänemeresoome eitussõna partiklilaadseid kujusid *ei*, *ep* ja *es*. Partiklilaadsetest kujudest on kõige rohkem levinud partikkel *ei*, mida ei ole ainult vadja keeles. *Ei* on kasutuses üldise eitussõnana ja ka ainsuse 3. pöördes. Partikleid

ep ja *es* kasutatakse ainult lõunaläänemeresoome keeltes. Partiklit *ep* on kõigis lõunaläänemeresoome keeltes ehk vadjas, eesti ja liivi keeles, viimases on see *ä*-tüveline. Seda leidub põhjaeesti murretes ja vanemates tekstides, tänapäeval arhailises stiilis. Partiklit *es* kasutatakse eesti keeles, samuti liivi keeles, kus see on *i*-tüveline. Eesti murretes ja vanemates tekstides on *es*-i asemel kasutusel ka *is*. (Künnap 2007: 968-971) Võru ja seto keeles kasutatakse olevikus *ei* ja minevikus *es*. Võru ja seto keeles võib olla nii ees- kui ka tagaeitus (näited 13 ja 14) ning esineb ka topelteitust (näide 15). (Pilvik jt 2021: 776-777) Ka vepsa keeles võib eitusverb asuda põhiverbi järel (Laanest 1975: 159). Eesti kirjakeeles *e*-tüvelise partikliga tagaeitust ei esine.

(13) ma/sa/tä/mi/ti/nä **es süüq**

(14) ma/sa/tä/mi/ti/nä **süü es ~ süü-üs ~ süü-s**

(15) ma=s soovigi **ess** avaldaq

Suuremas osas läänemeresoome keeltes on eitusverbi imperfekti vormid samad mis preesensi puhul. Kui imperfekti ja preesensi vormid on samasugused, tehakse neil vahet põhiverbi abil: imperfektis on see mineviku partitsiibi vormis. Teisiti on liivi keeles ja mõnes eesti murdes. Lõunaeesti murretes on põhiverbi vorm eitava preesensi ja eitava imperfekti puhul samasugune. Liivi keeles ei pöördu eitava imperfekti ainsuse puhul põhiverb, mitmuses pöörduv (näited 16 ja 17). Vepsa keeles saab eitavat imperfekti moodustada kahel viisil: eitusverbi ja mineviku partitsiibi abil või põhiverbi tüvele liituva sufiksiga *-ške ~ -ske* (näide 18). (Laanest 1975: 158-159)

(16) ma iz ùo

1SG NEG.PST olema.CNG

‘(Ma) ei olnud.’

(17) mēg iz ùomə

3PL NEG.PST olema.1PL

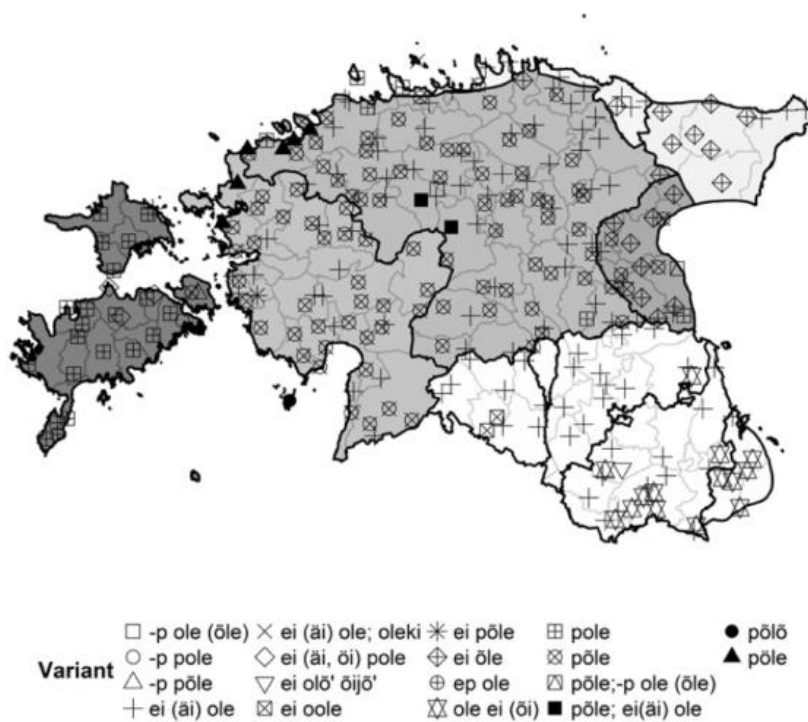
‘(Me) ei olnud.’

(18) en luge-ske

NEG.1SG lugema- NEG

‘Ma ei lugenud.’

Olema-verbil on eesti keeles kaks eitavat vormi: *ei ole* ja *pole*. Joonisel 1 on kujutatud *ei ole* ja *pole* levikut eesti murretes. Mida tumedam ala, seda rohkem on kasutusel *pole*. Sümbolitega on märgitud Andrus Saareste (1955) andmed. Seega on *pole* kasutus enim levinud saartel, samuti Põhja-Eestis. Lõuna-Eestis ja ka Kirde-Eestis on aga tugevalt eelistatud *ei ole*.

Joonis 1. *Ei ole* ja *pole* variantide levik ja sagedus eesti murretes. (Lindström jt 2019: 183)

1.3. Eitus tänapäeva eesti keeles

Nagu tüpoloogilise tausta alapeatükis mainitud, on eesti keele eitus asümmeetriline ja eesti keel kuulub nende keelte hulka, milles moodustatakse eitust eitava partikliga.

Eitus liigitub lauseeituseks ja moodustajaeituseks. Lauseeituse puhul on tegemist ennekõike verbieitusega ja mõjualas on lause tervikuna, moodustajaeituse puhul on mõjualas lause moodustaja. (Erelt 2017a: 181) *Ei ole* ja *pole* puhul on seega tegemist lauseeitusega.

Sellest, et *ei* oli alguses pöörduv eitusverb, leiab märke veel 17. sajandi tekstides, kus esineb mõningaid eitusverbi pöördedorme. (Prillop, Saar 2020: 276) *Pole* on leksikaliseerunud vorm ühendist *ep ole* (Hennoste 2009: 72). Esimene sõnaraamat, kus *pole* esineb, on Wiedemanni sõnaraamat. (Roos 1993: 28) Grammatikasse jõudis see varem, olles kajastatud juba 1660. aastal Gösekeni grammatikas (Kingisepp jt 2010: 201).

Tänapäeva eesti keeles kasutatakse eitussõnana peamiselt partiklit *ei*, välja arvatud käskivas kõneviisis ja kohati murretes. Selle abil moodustatakse eitust nii ainsuses kui ka mitmuses ja kõigis kolmes isikus. (Künnap 2007: 969) *Ei* asub normaaljuhul öeldisverbi ees. Eitussõna ja öeldisverbi vahel saavad olla muud sõnad ainult juhul, kui sõna *ei* asub lause alguses ja eituse fookuses on mõni nominaalne lauseliige (näide 19). (Erelt 2017a: 182)

(19) Ei mina seda tee.

Eesti keele kõige uuema süntaksikäsitluse järgi on *ei ole* peamine verbi *olema* eitusvorm, aga selle kõrval on kasutusel ka sõna *pole*. On leitud, et seda sobib kasutada näiteks juhul, kui eitus on *olema*-verbi asemel fookustatud millelegi muule. Mõnes olukorras mõjub *pole* kasutamine veidralt, näiteks lakoonilistes vastuslausetes. (Erelt 2017a: 182)

Ei ole ja *pole* saavad olla kas abiverbid liitajas või põhiverbid (Hennoste 2009: 73). Võimalikud *pole*-vormid on järgmised: *pole*, *polda*, *poldaks*, *poldavat*, *poldud*, *poleks*,

polevat, polnud, polnuks, polnuvat (Tamm 2015, ÕS 2018: 633). Varasemast kasutusest on veel teada *polema, polla* ja *polles* (Roos 1993: 30).

Tiit Hennoste on uurinud *ei ole* ja *pole* kasutust, aga mitte kirjalikus, vaid suulises eesti keeles. Kirjalikus ja suulises keeles on küll palju erinevusi, aga neil on ka ühiseid jooni. Ühised jooned saan kirjaliku eesti keele uurimisel aluseks võtta.

Hennoste võtab vaatluse alla *ei ole* ja *pole* kasutuse sotsiaalsete, suhtluslike ja grammatiliste tegurite abil. Sotsiaalsete tegurite puhul teeb ta ainult esmase analüüsi, suhtluslike ja grammatilisi tegureid uurib põhjalikumalt. Sotsiaalsete tegurite alla kuulub see, kas suhtlussituatsioon on argine või institutsionaalne. Esmasest analüüsist selgub, et suhtlussituatsiooni argisusest või institutsionaalsusest *ei ole / pole* valik ei sõltu. (Hennoste 2009: 74-75)

Valitud suhtluslikud tegurid on naabruspaarid, pealerääkimine, vastandus ja kordamine. Naabruspaari liikmena on eitusvorme kokku 30, ülekaalus on *ei ole* kasutamine. Erinevus nende kasutamises on küsimustes ja vastustes. Küsimustes, kus *olema*-verb toimib abiverbina, leiab *ei ole* rohkem kasutust kui *pole*, ja küsimustes, kus põhiverbina, kasutatakse neid võrdselt (näide 20). (Hennoste 2009: 75-76)

(20) M: mhmh (0.5) {-} `loositakse ja siis veel `loositakse, ja kui `lõpuks veel
loositakse (.) `siis.

Ai: kas `see `pole siis `paber =või. ((Ai vaatab valgehallitusega juustu))

Küsimustes, kus *pole* on põhiverb, on see sõna rõhuline, ja küsimustes, kus *pole* on abiverb, on *pole* kõrval rõhuline küsiv verbikonstruktsioon. Vastustes on *ei ole* põhiverbina rohkem kasutuses kui *pole*, abiverbina *ei ole* ja *pole* võrdselt. Lisaks selgub, et *ei ole* kasutatakse otsese vastuse puhul ja *pole* siis, kui tegu ei ole otsese vastusega küsimusele (näide 21). Ka tuleb välja, et *pole* kasutatakse juhul, kui vestluse pealiinilt kõrvale kaldutakse. (Hennoste 2009: 76–77)

(21) R: @ `millist teed? (.) `kummeliteed? @

E: näh `kummel *pole* `tee=ju.

Suulises keeles on olulisel kohal pealerääkimised, milles kasutatakse näiteks valjemat juttu, kõrgemat tooni või kordusi selleks, et voor endale saada. Hennoste analüüsist selgub, et pealerääkija kasutab vaid *ei ole* varianti, seda kasutatakse ainsana ka korraga alustamise voorus. (Hennoste 2009: 78)

Üheks kontekstiks, kus eelistatakse *ei ole* varianti, on vastandus (näide 22). Vastandus võib esineda nii monoloogis kui ka dialoogis, grammatiliste vormide vahel ja ka kaudsemalt. Vastandus on ka jaatavas vormis esitatud küsimusele eitavalt vastamine, seda eriti juhul, kui vastaja eitab pakutud oodatavat vastust või vaidleb vastu esitatud väitele. Siiski ei ole ka *pole* kasutamine vastanduses võimatu, kuid sel juhul kaasneb rõhupartiklite kasutus. (Hennoste 2009: 79)

(22) Õ: Siiri ei `osta=aga tähendab se, (1.7) üks `ostja `on `olemas @ aga ta
ei ole veel `ostnud noh. @ ((kärsitult)) (.) ega ei `tea.

Info kordamine dialoogis on samuti üks uuritud suhtluslik tegur. Dialoogis korratakse infot eri põhjustel. Korratakse sarnase grammatilise vormiga sama infot, samuti leidub sisulist kordust: väide esitatakse kõigepealt jaatavas ning seejärel eitavas vormis. Info kordamises kasutatakse rohkem vormi *pole*. Rõhutat *pole*-vormi kasutatakse juhul, kui eitusvorm ei ole esile tõstetud. Eituse esile tõstmise korral kasutatakse *ei ole* või rõhulist *pole* vormi. (Hennoste 2009: 80-81)

Tiit Hennoste analüüsib ka seda, millistest grammatilistest teguritest eitusvormi valik sõltub. Tegurid on järgmised: eitusvormi kasutus iseseisva eituslausena, fookustatud elementide esinemine lauses, verbi asukoht ja seosed lausetüübiga. Selgub, et vaid eitusega verbist koosnevas (osa)lausel kasutatakse vormi *ei ole*. Kui lauses leidub fookussõna ja fookussõnas või eitussõnas olev *gi/ki*-liide, on ülekaalus vormi *pole* kasutamine (näide 23). (Hennoste 2009: 82-83)

(23) L: sa `seal ka: käisid kui=`sii (0.4) `eesti=keele=`päev seal `oli.

K: `eesti keele `päev, [mis: `jama sa nüüd ajad.]

L: [või ees- või \$ eesti `kirjandus \$ vei mis seal `olli.]

K: `eesti `kirjanduse `päev.

L: `kirjanduse päev.

K: mina *pole* `kuulnutki.

Pole on eelistatud ka juhul, kui lauses on mõni muu esiletõstetud fookuspartikkel või intensiivsuspartikkel. Fookustatud elementideta lausetes kasutatakse peamiselt vormi *ei ole* (näide 24). (Hennoste 2009: 84)

(24) V: =ahhaa. (.) Toivot *ei ole* `kodus, aga kui ta tuleb sis ma `arutan temaga seda
`asja.

(2.5)

H: ega see=ei: takista vast `sind pittu tulema=või. (.) või=`mis=vä.

Sõnajärje osas tuleb esile kaks selget tendentsi: kui põhisõnaline eitusvorm asub lause lõpus, eelistatakse vormi *ei ole*, kui aga lause alguses, kasutatakse rohkem vormi *pole* (Hennoste 2009: 86).

Hennoste käsitles oma artiklis ka *ei ole* ja *pole* varieerumist lausetüübiti. Statistika järgi kasutatakse omajalauses rohkem *ei ole* varianti. Nende hulgas on eitusverbilõpulisi lauseid ja vastanduses osalevaid lauseid, mis kalduvad aga niigi eelistama vormi *ei ole*. Nende kõrvalejätmise korral selgub, et omajalauses vormieelistusi ei ole. Õeldistäitelauses on ülekaalus *pole* kasutus, *ei ole* esineb vaid vastandustes. (Hennoste 2009: 87) Teiste lausetüüpide kohta analüüsi ei ole.

Suulise keele *ei ole* ja *pole* varieerumises mängib niisiis rolli lausetüüp. Ka selgub, et on erinevus abiverbina kasutamises ja põhiverbina kasutamises. Sellest lähtuvalt võtan kirjaliku keele uurimisel aluseks järgmised tunnused: pea- ja kõrvallaused, liht- ja liitajad ning lausetüübid ja konstruktsioonid.

2. Materjal ja meetod

Bakalaureusetöös analüüsitavad laused kogusin korpusest Estonian National Corpus 2019. *Ei ole* ja *pole* valikueelistuste teadasaamiseks võtsin korpusest juhuvalimi alusel 10 000 lauset, täpsema analüüsi jaoks kogusin samuti juhuvalimi alusel 1000 lauset. Kuna üks nendest lausetest osutus poolikuks ja seda ei olnud võimalik analüüsida, tegin analüüsi ja järeldused 999 lause põhjal. Laused salvestasin Exceli tabelina ning määrasin lausetüübid ja konstruktsioonid ning selle, kas *ei ole* või *pole* on kasutuses lihtajana või liitaja osana. Lisaks vaatasin, kas *ei ole* või *pole* asub pea- või kõrvallauses. Lausetüüpide määramisel võtsin aluseks eesti grammatikakäsitluses esitatud lausete struktuuritüübid, kuid täpsuse huvides määrasin lisaks teisi lausetüüpe ja konstruktsioone, mis materjalis omaette rühmana esile tulid. Lausetüübid ja konstruktsioonid on järgmised: predikatiivlause, eksistentsiaallause, omajalause, seisundilause, *da*-infinitiiviga lause, *tarvis/vaja*-lause, *võimalik*-lause, kogejalause, kohalause, tulemuslause, *tegemist/tegu/pistmist*-lause, küsijätkuga lause ja muu normaallause.

3. Analüüs

3.1. *Ei ole* ja *pole* esinemine korpuses

Korpuses Estonian National Corpus 2019 on 6 895 627 *ei ole* või *pole* esinemisjuhtu. Sellest välja võetud 10 000-lauselises juhuvalimisis on jaotus üsna ühtlane, 54% lausetes on kasutatud vormi *pole* ja 46% *ei ole*. Täpsemaks analüüsiks juhuvalimiga võetud 999 lauses on vahe veidi suurem: *pole* on kasutusel rohkem kui *ei ole*, vastavalt 58% ja 42% (tabel 1). Tulemus on mitmel põhjusel vastupidine ootustele, sest murrete põhjal on näidatud, et *ei ole* on levinud üle Eesti, samas kui *pole* on peamiselt põhjaeestiline (Lindström jt 2019). Seetõttu võiks arvata, et *ei ole* on rohkem kasutusel kui *pole*. Samuti peetakse vormi *ei ole olema*-verbi peamiseks eitusvormiks (Erelt 2017a: 182).

Tabel 1. *Ei ole* ja *pole* esinemine korpuses

	Esinemine 10 000 eituslauses	Protsent	Esinemine 999 eituslauses	Protsent
<i>Ei ole</i>	4629	46%	421	42%
<i>Pole</i>	5371	54%	578	58%

Vaatan ka seda, kui palju on korpuses vorme *polda*, *poldaks*, *poldavat*, *poldud*, *poleks*, *polevat*, *polnud*, *polnuks* ja *polnuvat* (tabel 2). Juhte, kus üks neist vormidest esineb, on kokku 754 070. Kõige rohkem nendest vormidest on kasutatud sõna *polnud*, seda sisaldavad laused moodustavad 68%. Sellele järgneb *poleks*, mida on 30%. Kõige vähem on *polnuvat* kasutatust, seda esineb vaid 5 korral. *Poldavat* ei ole mitte üheski korpuses olevas lauses. Kuna teisi vorme kasutatakse suhteliselt vähe, eriti võrreldes *ei ole* ja *pole* esinemissagedusega, võtsin vaatluse alla ainult *ei ole* ja *pole*.

Tabel 2. ***Pole***-vormide esinemine korpuses

	<i>Pol- da</i>	<i>Pol- daks</i>	<i>Polda- vat</i>	<i>Poldud</i>	<i>Poleks</i>	<i>Pole- vat</i>	<i>Polnud</i>	<i>Pol- nuks</i>	<i>Polnu- vat</i>
Esine- miste arv	248	14	0	968	223 547	12 027	515 011	2250	5
Protsent	0	0	0	0,1	30	1,6	68	0,3	0

3.2. *Ei ole* ja *pole* valik pea- ja kõrvallauses

Ei ole või *pole* asub 64% juhtudel pealauses ja 36% juhtudel kõrvallauses. Pealauses eelistatakse *pole* kasutamist, seda tehakse 57% juhtudest, ning *ei ole* kasutatakse 43% lausetes. Kõrvallauses kasutatakse samuti sõna *pole* rohkem, 59%, ning *ei ole* leidub 41% kõrvallausetes (tabel 3). Seega on *ei ole* ja *pole* kasutuse jaotus üldjoontes sama kui nende kasutuse jaotus kogu materjalis. Näited 25 ja 26 on *ei ole* ja *pole* kasutuse kohta pealauses, näited 27 ja 28 kõrvallauses.

(25) Probleem *pole* mitte ainult neis, kellel on muid töökohustusi volikogudes või mujal, vaid ka neis, kes peavad osalema Riigikogu /.../

(26) Sõõrumaa sõnul *ei ole* ESSil praeguses olukorras mõtet börsil olla, sest kauplemisaktiivsus on minimaalne, kuid börsil olekuga /.../

(27) Eastern Crediti vandeadvokaat Viktor Kaasik ütles, et Eesti Pank *pole* tõenäoliselt kohtualluvuse otsustamise üle kuigi rõõmus, kuid peab selle mõttega leppima.

(28) „Täiskasvanud kodutuid kasse me isegi ei soovita võtta, sest õues või varjupaigas elanud kass *ei ole* sama mis kodukass,“ ütles varjupaiga tegevjuht Krista Tammsaar.

Tabel 3. *Ei ole* ja *pole* esinemine pea- ja kõrvallauses

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Pealause	276	43%	367	57%
Kõrvallause	145	41%	211	59%

Nii pea- kui ka kõrvallauses eelistatakse *pole* kasutust, esimese puhul on kasutusprotsent pisut väiksem kui teise puhul.

3.3. *Ei ole* ja *pole* valik liht- ja liitajaga lauses

Valimis on 735 lihtajaga ja 264 liitajaga lauset. Lihtaja puhul on eelistatud *pole*, see moodustab 56%, ning *ei ole* kasutatakse 44% kordadest (tabel 4). Näidetes 29 ja 30 on *ei ole* ja *pole* kasutuses lihtajaga lauses. Tiit Hennoste (2009) vaatas neid oma uurimuses küsimustes ja vastustes eraldi ning tema tulemused olid teistsugused. Selgus, et küsimustes eelistusi *pole*, kuid vastustes kasutatakse rohkem *ei ole*.

(29) /.../ on Jetta pikkuses kasvanud kümmekond sentimeetrit ning saanud samadesse mõõtmetesse 1990ndate lõpu Passatiga, nii *pole* ka ime, et ruumipuudus ei kimbuta ei sõitjate- ega pakiruumis.

(30) Tänu pneumaatilise põhjaga kastide soetamisele nüüd seda probleemi enam nii palju *ei ole*.

Ka liitajaga lauses kasutatakse rohkem (62% juhtudest) vormi *pole* ning *ei ole* kasutus moodustab 38% (tabel 4) ehk võrreldes ka üldjaotusega on *pole*-vormi kasutus sagedasem. Eraldi vaatan, kas lause liitaja põhiverb on *nud*- või *tud*-partitsiibi vormis. *Nud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lauseid on kokku 193 ja nendes kasutatakse *pole*

rohkem kui *ei ole*, vastavalt 67% ja 33%. *Tud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lauseid on 71. Neist 52% moodustavad laused, kus kasutatakse *pole*, ja 48% lausetes kasutatakse *ei ole*, seega jaotuvad need enam-vähem võrdselt ja kindlat eelistust ei ole. *Nud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lausetes on näha, et üldjaotusega võrreldes on *pole* kasutus tunduvalt sagedasem, kuid *tud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lausetes on *ei ole* kasutus sagedasem kui üldjaotuses. Täpsema ülevaate annab tabel 5, näited 31 ja 32 on *nud*-partitsiibi ja näited 33 ja 34 *tud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga laused.

(31) On pisut kahju, et autor *pole esitanud* kogu väitluse vältel ainsatki konkreetset arvu.

(32) Riik sellist tegevust *ei ole ette näinud* ja suure tõenäosusega on nad kelmid, kes püüavad petta.

(33) Õpetajatele *pole* seda *õpetatud*, õpetajad ei oska õpetada.

(34) /.../ hüvitamine (1) Kui tööaeg langeb ööajale (kell 22.00 kuni 6.00), maksab tööandja töö eest 1,25-kordset töötasu, kui *ei ole lepitud kokku*, et töötasu sisaldab tasu ööajal töötamise eest.

Tabel 4. *Ei ole* ja *pole* esinemine liht- ja liitajaga lausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Lihtaeg	321	44%	412	56%
Liitaeg	100	38%	166	62%

Tabel 5. *Ei ole ja pole* esinemine *nud-* ja *tud-partitsiibi* vormis liitaja põhiverbiga lausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
<i>nud-partitsiip</i>	64	33%	129	67%
<i>tud-partitsiip</i>	34	48%	37	52%

Seega, nii liht- kui ka liitaja puhul on eelistatud vorm *pole*, kusjuures liitaja puhul on *pole* esinemise protsent suurem kui lihtaja puhul. Sama vorm on eelistatud *nud-partitsiibi* vormis liitaja põhiverbiga lausetes, kuid *tud-partitsiibi* vormis liitaja põhiverbiga lausetes kindlat eelistust ei ole.

3.4. *Ei ole ja pole* valik eri lausetüüpides ja konstruktsioonides

Analüüsitud lihtajaga laused jaotasin 13 lausetüübi ja konstruktsiooni vahel, allpool kirjutan neist eraldi. Lause põhitüübid on normaallause, olemasolu- ehk eksistentsiaallause, kogejalause ja tulemus- ehk resultatiivlause (Erelt 2017b: 84-85). Lisaks neile eristan täpsuse huvides lausetüüpe, mis esile tulevad ja omaette gruppidesse jagada saab. Tabel 6 annab ülevaate eristatud lausetüüpidest ja konstruktsioonidest, samuti on seal kirjas, mitu lauset igas tüübis on ning mitu protsenti need analüüsitava materjali hulgas moodustavad.

Tabel 6. Lausetüübid ja konstruktsioonid

Lausetüüp	Laused	Protsent
Predikatiivlause	266	36,2%
Eksistentsiaallause	165	22,4%
Omajalause	97	13,2%
Seisundilause	59	8%
<i>da</i> -infinitiiviga lause	43	5,9%
<i>Tarvis/vaja</i>	35	4,8%
<i>Võimalik</i>	32	4,3%
Kogejalause	11	1,5%
Kohalause	10	1,4%
Tulemuslause	7	0,9%
<i>Tegemist/tegu/pistmist</i>	6	0,8%
Küsijätkuga lause	2	0,3%
Muu normaallause	2	0,3%
KOKKU	735	100%

Kõige rohkem on predikatiivlauseid, mis moodustavad kõigist lausetest 36,2%, ning kõige vähem küsijätkuga lauseid ja muid normaallauseid, kumbagi 0,3%. Tabel 7 annab ülevaate *ei ole* ja *pole* esinemisest eri lausetüüpides ja konstruktsioonides.

Tabel 7. *Ei ole* ja *pole* kasutus eri lausetüüpides ja konstruktsioonides

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Predikatiivlause	134	50,4%	132	49,6%
Eksistentsiaallause	69	42%	96	58%
Omajalause	32	33%	65	67%
Seisundilause	21	36%	38	64%
<i>da</i> -infinitiiviga lause	16	37%	27	63%
<i>Tarvis/vaja</i>	17	49%	18	51%
<i>Võimalik</i>	15	47%	17	53%
Kogejalause	8	73%	3	27%
Kohalause	3	30%	7	70%
Tulemuslause	4	57%	3	43%
<i>Tegemist/tegu/pistmist</i>	3	50%	3	50%
Küsijätkuga lause	0	0%	2	100%
Muu normaallause	1	50%	1	50%

Predikatiivlauses on *ei ole* / *pole* järel predikatiiv ehk öeldistäide. Predikatiivlauseid on 266, milles on *ei ole* ja *pole* kasutus peaaegu võrdne: *ei ole* 50,4%, *pole* 49,6% (tabel 8). Võrreldes *ei ole* ja *pole* jaotusega kogu materjalis kaldub predikatiivlause *ei ole* kasutuse poole. Näidetes 35 ja 36 on näha *ei ole* ja *pole* kasutust predikatiivlausestes.

(35) Läänemere hüdrograafiakomisjoni esimehe, Veeteede Ameti peadirektori asetäitja Toivo Prela sõnade sõnade kohaselt *ei ole* aktsepteeritav, et peaaegu et peaaegu pool Läänemerest on senini korralikult mõõdistamata.

(36) Need *pole* teooriad, vaid muinasjutud.

Tabel 8. *Ei ole ja pole* kasutus predikatiivlausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Predikatiivlause	134	50,4%	132	49,6%

Olemasolu- ehk eksistentsiaallauseteks nimetatakse lauseid, milles esitletakse kedagi või midagi, antakse edasi kellegi või millegi eksisteerimine kindlas kohas ja/või ajal (Erelt 2017b: 84). Eksistentsiaallauseid on materjali hulgas 165, eelistatakse *pole* kasutamist. Seda on 58% lausetes, *ei ole* on kasutusel 42% lausetes (tabel 9) ehk täpselt sama mis üldise jaotuse puhul. Eksistentsiaallausete näited on nr 37 ja 38.

(37) Sunniraha võib määrata mitu korda seni, kuni rikkumist enam *pole*," selgitas Loodus-Adamson.

(38) Popkorni meie kinos *ei ole* ega tule ning vähemalt esialgsete plaanide kohaselt ei hakata siin müüma ka kokakoolat," ütleb kino Sõprus juht /.../

Tabel 9. *Ei ole ja pole* kasutus eksistentsiaallausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Eksistentsiaallause	69	42%	96	58%

Omajalauseitele on iseloomulik alalütlevas käändes valdajamäärus ja verbile järgneb grammatiline subjekt (Erelt 2017b: 84). Omajalauseid on 97, milles eelistatakse samuti *pole* kasutamist: see moodustab 67%, *ei ole* 33% (tabel 10). Võrreldes üldise jaotusega kaldutakse omajalauseites *pole*-vormi rohkem kasutama. Omajalause näited on nr 39 ja 40.

(39) kui neil mõistust *pole*, siis oli nende valik.

(40) See teise naise teooria ei saa minu puhul kehtida, sest mul *ei ole* hetkel kedagi.

Tabel 10. *Ei ole ja pole kasutus omajalauseites*

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Omajalause	32	33%	65	67%

Seisundilaused sisaldavad seisundimäärust ja selliseid lauseid on 59 (näited 41 ja 42). Eelistatud on *pole*, seda esineb 64% lausetes, ning *ei ole* kasutus moodustab 36% (tabel 11). Seega kasutatakse ka seisundilausetes üldise jaotusega võrreldes *pole*-vormi rohkem.

(41) „Viieist veast kolmega *pole* ma küll nõus, enamik vilistati rünnakul või lauavõitluses.

(42) Mis puutub investeringute eraldi väljatoomisesse, siis ma ütlen veel kord, et mina põhimõtteliselt *ei ole* selle vastu.

Tabel 11. *Ei ole ja pole* kasutus seisundilausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
Seisundilause	21	36%	38	64%

Da-infinitiiv moodustab koos *olema*-verbiga kinnistunud konstruktsiooni (nt *on näha*). *Da*-infinitiiviga lauseid on 43 (näited 43 ja 44) ja nendes on eelistatud vorm *pole*, mida esineb 63%. *Ei ole* on kasutusel 37% lausetes (tabel 12). Ka neis lausetes on *pole*-vormi kasutuse protsent suurem kui üldise jaotuse puhul.

(43) Kusagile minna *pole*, sest plats on publikut servani täis.

(44) Ega selle kahe pildi vahel küll suur mingit vahet näha *ei ole*, aga võin kinnitada, et kogu pikk aed on üle värvitud.

Tabel 12. *Ei ole ja pole* kasutus *da*-infinitiiviga lausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
<i>da</i> -infinitiiviga lause	16	37%	27	63%

Lauseid, milles *ei ole* / *pole* juures esineb *tarvis* või *vaja*, on 35 (näited 45–48). Nende puhul on *ei ole* ja *pole* kasutamine peaaegu võrdne, vastavalt 49% ja 51% ehk üldise jaotusega võrreldes on *pole* kasutus väiksem ja *ei ole* kasutus suurem (tabel 13).

(45) Äkki usud ikka veel, et oleme 5 rikkama riigi hulgas, arenenud tööstusega ja majandusega riik ja meile ja meile *pole* turistide raha *tarvis*?

(46) Ma arvan, et meil *ei ole* *tarvis* teha selle kohta eraldi otsust, sest komisjoni kompetentsi kuuluvad kõik sedalaadi küsimused, aga võtame

(47) „Eestis) - vastuseks tuli vaid mingi üldine mõistujutt muudel teemadel, mille läbiv mõte oli „sellist kaarti *pole* *vaja*“.

(48) Selleks *ei ole* ju seadust *vaja*.

Tabel 13. *Ei ole* ja *pole* kasutus *tarvis/vaja*-lausetes

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
<i>Tarvis/vaja</i> -lause	17	49%	18	51%

Lauseid, milles on *ei ole* / *pole* juures sõna *võimalik*, esineb 32 (näited 49 ja 50). Ka sellistes lausetes ei ole kindlat eelistust: 53% moodustab *pole* kasutus ja 47% *ei ole* kasutus (tabel 14). Neis on samuti võrreldes üldise jaotusega vähem *pole* kasutust ja rohkem *ei ole* kasutust.

(49) Ja kui asi *pole* võimalik siis... minu aruast natuke hale

(50) Mölleri vastus: Ühtne kaart mitmele autole *ei ole* kahjuks võimalik, kuna kaart on seotud ühe konkreetse autoga.

Tabel 14. *Ei ole ja pole kasutus võimalik-lausetes*

	<i>Ei ole</i>		<i>Pole</i>	
	Esinemiste arv	Protsent	Esinemiste arv	Protsent
<i>Võimalik-lause</i>	15	47%	17	53%

Kogejalause on omajalausega sarnane: lause alguses on tavaliselt alalütlevas käändes määrus, millel on ka tegevussubjekti roll. Siiski ei asu kogeja alati lause alguses. (Erelt 2017b: 85) Kogejalauseid on 11 (näited 51 ja 52) ja nendes kaldutakse kasutama *ei ole* vormi, mida esineb 8 lauses, ning 3 lauses kasutatakse *pole*-vormi.

(51) Minul *ei ole* sellest kahju las töötavat, aga laske meile ka tööt tegema, mitte kamandama eestlast võta tööle või ukraenlast, nemat /.../

(52) Kuna ei tuisanud, *pole* ka suvel suurt lootust parme ega sääski näha.

Kohalaused on normaallaused, mis näitavad subjekti asukohta. Kohalauseid on 10 (näited 53 ja 54) ja neis on eelistatud vorm *pole*. Seda kasutatakse 7 lauses ja *ei ole* vormi 3 lauses.

(53) Euroopa liidus me ka veel *pole* sest, vanad ja väetid jäeti ukse taha kuna ei peetud vajalikuks ratifitseerida Euroopa liidu Sotsiaalharta.

(54) Kui mina jõusaalis käin, siis alla tunni *ei ole* ma seal tavaliselt kunagi (kui tõesti midagi erilist ei juhtu).

Tulemus- ehk resultatiivlaused on seestütlevas käändes määrus, mis väljendab lähteseisundit. See on lausealguline teema ja tegevussubjekt. Grammatiline subjekt väljendab tulemust ja on reema osa. (Erelt 2017b: 85) Tulemuslauseid on 7 (näited 55 ja

56) ja nende puhul on *ei ole* kasutus pisut ülekaalus, seda esineb 4 lauses, samas kui *pole* esineb 3 lauses.

(55) Minust *ei ole* kasu.

(56) saame aru, et sa lõpetasid just Playstationis vormeli või ralli mängimise ja nüüd tunned, et isegi Lewis Hamiltonist *pole* sulle vastast.... aga sa oled kohtingul, nii et rahune!

Andmestikus esineb küllalt sageli selliseid kinnistunud konstruktsioone, milles oli sõna *tegemist*, *tegu* või *pistmist*. Käsitlen neid eraldi tüübina ja kokku on seesuguseid lauseid 6 (näited 57–60). *Ei ole* ja *pole* esinevad võrdselt ehk kumbagi kasutatakse 3 lauses.

(57) Tegemist *ei ole* ju vitamiinide, vaid mürgiga, tõsi nõrgatoimelise.

(58) Vabaduse väljaku puhul *pole* tegemist lihtsalt avaliku ruumiga – Vabaduse väljak on avalik ruum kõige otsesemas mõttes.

(59) „Filmisime esimesi osasid Rapla taga põllul, keegi ei osanud kahtlustada, et *tegu pole* tõeliste inimestega.

(60) juhataja Janno Järve sõnul mõeldakse sageli tootlikkusest kui inimestega seotud näitajast, kuigi tegelikult *ei ole* sellel konkreetse töötajaga erilist pistmist.

Küsimärgid on kahes lauses ning *ei ole* vormi nendes ei esine, mõlemas kasutatakse vormi *pole* (näited 61 ja 62).

(61) Küllap piinles temagi, kas *pole*?

(62) See on väärt teadmine, kas *pole*?

Normaallauseid, mis ei kuulu ühegi teise konstruktsioonitüübi alla, on kaks (näited 63 ja 64). Ühes neist kasutatakse *ei ole*, teises *pole*.

(63) Teatavasti kuulub ettevõtlusvabadus põhiõiguste hulka ning demokraatlikus riigis *ei ole* põhiõiguste piiramine kohtuväliselt kombeks, kirjutab vandeadvokaat Vahur Kivistik Äripäeva arvamusküljel.

(64) Staatus *pole* teemaks, tead ju, et semioosi puhul kõrgem-madalam ei kehti.

Kokkuvõttes võib öelda, et *pole* on eelistatud neljas lausetüübis: eksistentsiaallauses, omajalauses, seisundilauses ja *da*-infinitiiviga lauses. *Ei ole* ja *pole* kasutus jaotub enam-vähem võrdselt predikatiivlausetes, *tarvis/vaja*-lausetes ja *võimalik*-lausetes, kusjuures predikatiivlausetes on pisut rohkem *ei ole* kasutust. Ka teiste lausetüüpide puhul on nii arvuline kui ka protsentuaalne jaotus välja toodud, kuid kuna nende lausetüüpide alla kuuluvaid lauseid on vähe, ei saa kindlaid järeldusi teha.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli korpuse põhjal välja selgitada *ei ole* ja *pole* varieeruvus tänapäeva kirjalikus eesti keeles. Selleks kogusin korpusest Estonian National Corpus 2019 juhuvalimi alusel 1000 lauset, salvestasin need Exceli tabelina ja määrasin lausetüübid, *ei ole* või *pole* asumise pea- või kõrvallauses ning nende kasutuse liht- või liitajana. Töö teoreetilises osas andsin ülevaate laiemast tüpoloogilisest taustast, eitusest läänemeresoome keeltes ja tänapäeva eesti keeles.

Selgus, et *pole* on kasutusel rohkem kui *ei ole*, seda nii 10 000 kui ka 999 lause puhul. Tulemus on mõnevõrra üllatav ja erineb viimasest grammatikast, mille järgi on *ei ole* peamine verbi *olema* eitusvorm. *Pole*-vormidest leidub indikatiivi olevikuvormi kõrval korpuses enim vormi *polnud* ja kõige vähem vormi *polnuvat*. *Poldavat* ei ole kasutatud mitte üheski korpuses olevas lauses.

Nii pea- kui ka kõrvallausetes on rohkem kasutusel vorm *pole*, sama eelistus on nii liht- kui ka liitaja puhul. *Nud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lausetes kasutatakse tunduvalt rohkem vormi *pole*, kuid *tud*-partitsiibi vormis liitaja põhiverbiga lausetes on *ei ole* ja *pole* kasutus peaaegu võrdne. Eksistentsiaallausetes, omajalause, seisundilause ja *da*-infinitiiviga lausetes on eelistatud vorm *pole*. Predikatiivlause, *tarvis/vaja*-lause ja *võimalik*-lause jaotub *ei ole* ja *pole* kasutus peaaegu võrdselt. Teiste lausetüüpide kohta on raskem järeldusi teha, kuna neid lauseid on valimi hulgas vähe.

Kokkuvõttes võib öelda, et *ei ole* / *pole* varieerumine eesti keeles on valdav ning ükski vaadeldud tunnustest ei selgitanud varieerumist väga hästi. Teema edasi uurimiseks on erinevaid võimalusi, näiteks koguda materjali rohkem ja teistest korpustest või mõnest teisest allikast, analüüsida *ei ole* ja *pole* esinemist mõne muu tunnuse alusel.

Kirjandus

Aavik, Johannes 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus

Dryer, Matthew S. 2013a. Feature 112A: Negative Morphemes; <https://wals.info/feature/112A#2/19.3/152.8>. Vaadatud 28.03.2022.

Dryer, Matthew S. 2013b. Chapter Negative Morphemes; <https://wals.info/chapter/112>. Vaadatud 28.03.2022.

Erelt, Mati 2017a. Öeldis. – Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 93–239.

Erelt, Mati 2017b. Sissejuhatus süntaksisse. – Eesti keele süntaks. Toim. Mati Erelt, Helle Metslang. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–89.

Hennoste, Tiit 2009. *Ei ole* ja *pole* kasutus suulises spontaanses eesti keeles. – Emakeele Seltsi Aastaraamat 54 (2008). Tallinn: Emakeele Selts, 72–93.

Janhunen, Juha 1982. On the structure of Proto-Uralic. – Finnisch-Ugrische Forschungen 44, 23–42.

Kingisepp jt = Kingisepp, Valve-Liivi, Kristel Ress, Kai Tafenau 2010. Heinrich Gösekeni grammatika ja sõnastik 350. Tartu: Tartu Ülikool.

Künnap, Ago 2007. Veel läänemeresoome ja eesti eituspartiklite *ei*, *ep*, *es* päritolust. – Keel ja Kirjandus 12, 968–975.

Laanest, Arvo 1975. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Leetberg, Kaarel 1941. Rõhuline ja rõhutu sõnatarvitus. – Eesti Keel ja Kirjandus 2, 113–122.

Lindström jt = Lindström, Liina, Maarja-Liisa Pilvik, Mirjam Ruutma, Kristel Uihoaed 2019. On the use of perfect and pluperfect in Estonian dialects: frequency and language contacts. – Multilingual Finnic – Language contact and change. Ed. by Sofia Björklöf & Santra Jantunen. Helsinki: Finno-Ugrian Society (Uralica Helsingiensia), 155–193; <https://journal.fi/uralicahelsingiensia/article/view/85035/48355>. Vaadatud 11.05.2022.

Miestamo jt = Matti Miestamo, Anne Tamm, Beáta Wagner-Nagy 2015. Negation in Uralic Languages. – Negation in Uralic Languages. Ed. by Matti Miestamo, Anne Tamm, Beáta Wagner-Nagy. Amsterdam: Benjamins, 1–42.

Pilvik jt = Pilvik, Maarja-Liisa, Helen Plado, Liina Lindström 2021. Murded, varieerumine ja korpusandmed. Eitussõna paiknemine võru ja seto eituslausetes. – Keel ja Kirjandus 8-9, 771–796.

Prillop, Külli, Eva Saar 2020. Eesti keele ajalooline morfoloogia. – Eesti keele ajalugu. Koost. Külli Prillop, Karl Pajusalu, Eva Saar, Sven-Erik Soosaar, Tiit-Rein Viitso. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 169–336.

Roos, Aarand 1993. **polema* paradigma täieneb. – Finsk-Ugriska Småskrifter 9, 27–34.

Saareste, Andrus 1955. Väike eesti murdeatlas. Petit atlas des parlers estoniens. Uppsala: Kungliga Gustav Adolfs Akademien.

Tamm, Anne 2015. Negation in Estonian. – Negation in Uralic Languages. Ed. by Matti Miestamo, Anne Tamm, Beáta Wagner-Nagy. Amsterdam: Benjamins, 399–432.

ÕS 2018 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Toim. Maire Raadik. Koost. Tiit Ereht, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Tallinn: EKSA.

Variation in negative forms *ei ole* and *pole* in modern written Estonian.

Summary

This bachelor's thesis focuses on the variation in negative forms of the verb *olema* 'to be' (*ei ole* and *pole*) in modern written Estonian. For this, I collected 1000 sentences (of which remained 999) by random sampling from Estonian National Corpus 2019 and identified the types of the clauses, if the negation is in the main clause or the dependent clause, and if they are used in simple or compound tenses. In the theoretical overview, I wrote about the typological background, negation in Baltic-Finnic languages, and in modern Estonian language.

The analysis showed that both in 10 000 and 999 sentences *pole* is used more frequently than *ei ole*. From *pole*-forms the most frequent form in the corpus is *polnud* and the least is *polnuvat*. *Poldavat* was not in the corpus at all.

Both in the main and dependent clauses *pole* was used more than *ei ole*, the same preference was in simple and compound tenses. In the clauses with a *nud*-participle *pole* was also used more, but in the clauses with a *tud*-participle *ei ole* and *pole* were used almost equally. In existential clauses, possessive clauses, state clauses, and clauses with *da*-infinitive the preferred form is *pole*. In predicative clauses, *tarvis/vaja* clauses and *võimalik* clauses *ei ole* and *pole* are used almost equally. It is difficult to make conclusions about other types of clauses because not many were included in the selection.

In conclusion, none of the features explained the variation well. There are different possibilities for further research. For example, to collect more data from other corpora or other sources or to analyse usage of *ei ole* and *pole* based on some other features.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Margit Kerov

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „*Ei ole – pole* varieerumine tänapäeva kirjalikus eesti keeles“, mille juhendajad on Liina Lindström ja Helen Plado, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Margit Kerov

30.05.2022